

СТАНОВИЩЕ

от проф.дпн Дора Левтерова - ПУ „Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„доктор”

в област на висше образование 3. Стопански социални и правни науки

професионално направление 3.2. Психология

докторска програма Специална психология

Автор: *Ивана Вълчинова*

Тема: *Психологически особености на работещи с деца със специални потребности*

Научен ръководител: *проф.дпн Дора Левтерова - ПУ „Паисий Хилендарски”*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект от материали, дисертационен труд и автореферат напълно съответстват на изискванията на ЗРАСРБ и с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет и включва документите, описани в молбата на докторанта до Ректора на ПУ „П. Хилендарски“. В процеса на разработване на дисертационния труд, Вълчинова демонстрира интерес и вещина към научно-изследователските проучвания.

Докторантката е завършила ОКС „бакалавър” социална педагогика и ОКС „магистър” приложна психология. Работи като психолог в Дирекция „Бюро по труда – Марица”, гр. Пловдив. Участва в проекти: като ръководител на проект „Потенциал и знание“ по програма „Пловдив за младите“, към община Пловдив; като академичен наставник в проект „Студентски практики”, като участник в проекти: „Better together” (European Youth Foundation), „Умения за успех“, „Be young, be social” по програма Еразъм+ , ИД13ПФ004 „Благополучие и психично здраве в кариерното развитие”; като доброволец към Фондация „За нашите деца“ – Център за обществена подкрепа „За деца и родители“, Асоциация „Голям Брат Голяма Сестра – България“. Притежава отличията „Мултифункционален доброволец” – 2010 г. и „Доброволец – кариерист” – 2012г. на Асоциация „Голям Брат Голяма Сестра - България”.

2. Актуалност на тематиката

Разработваният в дисертационния труд проблем е актуален и значим в научно и в научно-приложно отношение. Подобна проблематика не е разработвана в българското научно пространство, а е особена значимост за приобщаващото образование, за подбор на педагогически специалисти, работещи с деца със специални потребности и за съхраняване на психичното им здраве. Темата на дисертационния труд го извежда в интердисциплинарна плоскост - специална психология, трудова психология и експериментална психология. Вълчинова се справя умело и с вещина със сложната задача да намери допирателните към отбелязаните научни траектории в една отправна координатна система – работещите с деца със специални потребности. Конкретните задачи, разработени в дисертацията са в унисон с навременността на тематиката. За ефективността на приобщаващото образование са важни и необходими както набор от професионални компетенции, така и определени личностни качества на работещите с деца със специални потребности.

3. Познание на проблема

Докторантката представя добро познание на оскъдната по проблематика научна литература и с умели препратки към нормативни документи, модели за образование на деца със специални потребности и компетентностния подход, творчески интерпретира и разсъждава по тематиката за психологическите особености на работещите с деца със специални потребности, без да се впуска в най-обозримата плоскост – теориите за личността. Акцентът на тълкувания е в конкретиката на професионалната група, която работи с деца с отклонения или вариации от нормата и не е изцяло подвластна, и не е дискутирана обстоятелствено в базисните теории за личността .

4. Методика на изследването

Избраната методика на изследване на пръв поглед е обстойна, обемна и дори затрудняваща реципиентите. Но, при много внимателен прочит се открива необходимостта както от по-комплексно изследване /многофакторен личностен въпросник на Р. Кетел/ , така и от набор от методики и тестове, отнесени към конкретни психологически особености - ригидност, комуникативна толерантност, самоефективност, мотивация за постигане на успех и емоционалното изгаряне.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Първата глава е посветена на теоретичния анализ като се тълкуват групите деца и ученици със специални образователни потребности; видовете специалисти, работещи с деца със специални потребности; моделите на отношение към децата със специални потребности и видовете образование за тях в хронологично стегнато изложение. Интерпретирани са изискванията към работещите с деца със специални потребности според дължностните им характеристики, както и психологическите им особености съобразно достъпната за Вълчинова научна литература. Факт е че научно-литературни източници по проблематиката са рядко срещани и са в много по-конкретни аспекти. Например, за деца от отделни групи специални потребности или само за определена възраст, или само за определена професионална група специалисти. Докторантката е съумяла да намери, интерпретира и съобрази със своята изследователска цел научните постижения, фактология и анализи от литературните източници.

Във втората глава е представен дизайна на изследването. Целта и задачите са изведени като логическо следствие от теоретичния анализ. Правилно са конкретизирани обекта и предмета на изследването. Хипотезите са поставени ясно и коректно, в елегантен стил и без излишна детайлност и обяснителност. Представена е методиката на дисертационното изследване, като са визирани и методите на статистическа обработка. Участниците в изследването са посочени в конкретика и според изискуемите модели за представянето им.

Анализът на резултатите е изведен в трета глава. Подробно за данните по отделните методики са представени и психометрични характеристики, честотно разпределение и надеждност на тестовете при българска популация, което е обоснован акт, особено като се има предвид, че с многофакторния личностен въпросник на Р. Кетел (16 PF) и то от друга езикова версия с големи извадки е работил в страната единствено доц. Пламен Цоков. По останалите тестове, психометричните интерпретации и надеждността също са минималистични в страната и затова е важно да се представи и визираната статистика.

Самата интерпретация на получените резултати от теста на Кетел е презентирана в конкретен и в обобщен модел и намира израз в общ психологически профил на личността на изследваните лица, който е разтълкуван в обхвата на три блока: интелектуален, емоционално-волеви и комуникативен блок. В дисертационния труд, докторантката внася интересни и обосновани анализи с отпратки към теориите на Кетел, Хорн, Нол, Гарднър, Голман, Капустина, Карол, Маккалум, Стенберг, Албрехт. Док-

торантката заключава, че „независимо от разсейването на резултатите по отделните качества от теста, в обобщен модел би могло с категоричност да се твърди, че психологическия профил на работещите с деца със специални потребности представя особености, които оформят профил на просоциалност, емоционалност, комуникативност и творчество.” В план на групиране на качества е видно, че се открояват най-високите стойности на комуникативните качества, следвани от емоционалните, интелектуалните и на последно място регулаторните качества.

По методиката за синдрома на емоционално изгаряне (бърнаут), интерпретирайки резултатите, Вълчинова отбелязва, че е сформирани при много малка част от респондентите. Налице са само първични симптоми, при които ежедневният стрес и трудности могат да се овладяват и се потвърждават резултатите за средна към висока емоционална устойчивост от теста на Кетел.

Тълкуванията на резултатите от методиките за ригидност, комуникативна толерантност, самоефективност и мотивация за постигане на успех допълват психологическия профил на работещите с деца със специални потребности.

Във факторния анализ, акцентът е върху фактора „възраст”, който не оказва влияние на психологическите особености на респондентите.

Корелационният анализ представя корелационни зависимости между резултатите от тестовете за комуникативна толерантност, ригидност, самоефективност, мотивация и емоционално изгаряне (бърнаут). Анализът на резултатите показва, че корелационните зависимости са правопрпорционални и слаби при комуникативна толерантност, самоефективност и емоционално изгаряне; умерена обратнопрпорционална при самоефективност и емоционално изгаряне; слаба и обратнопрпорционална при мотивация и ригидност; умерена правопрпорционална при мотивация и емоционално изгаряне.

От емоционалната пристрастност, която е видна в интерпретациите на резултатите в дисертационния труд, ясно личи, че представените анализи и резултати от тестовете са достоверни и са персонално дело на докторантката.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Приемам, че проведеното дисертационно изследване е извършено изцяло от докторанта, а получените резултати и изведените от тях изводи и препоръки са негова лична заслуга. Публикациите са по темата на дисертационния труд. Приемам изведените приноси в теоретичен и научно-приложен аспект, като особено значим е приноса,

свързан с прецизирането на психологически особености на работещите с деца със специални потребности, които подпомагат професионалната реализация и в този смисъл могат да се включат в диагностичен инструментариум за подбор на кадри за работа с деца със специални потребности.

7. Автореферат

Авторефератът съответства на дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационните приноси и резултати биха могли да се популяризират и да намерят приложение в академичната и приложната област, ако бъдат издадени в монография.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Ивана Вълчинова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Психология като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Ивана Вълчинова в област на висше образование: 3. Стопански, социални и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, **докторска програма Специална психология**.

06.04. 2017 г.

Изготвил становището: .....

/проф.дпн Дора Левтерова/